

Король Анатолій Миколайович
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань

МЕТОДИКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕТНІЧНИХ ЗОБРАЖУВАЛЬНИХ МОТИВІВ У ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ

Постановка проблеми. Нині в Україні відроджується інтерес до своєї історії, національної культури, мови, не можна лишати поза увагою питання використання етнічних мотивів у графічному дизайні, їх зображальних та пластичних можливостей.

Графічний дизайн, як художньо-проектна діяльність щодо створення гармонійного й ефективного візуально-комунікативного середовища сприяє розвитку соціально-економічної й культурної сфери суспільства, зокрема, формуванню візуального ландшафту сучасності, котрий сьогодні не завжди відображає національну стилістику.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи літературні джерела, слід зазначити, що незважаючи на важливу роль, яку відіграє мистецтво графічного дизайну в комунікаційній сфері суспільства протягом століття, проблематика використання етнічних мотивів у сучасному графічному дизайні не стала поки що об'єктом спеціальної уваги української мистецтвознавчої науки. Заслужують на увагу праці дослідників українського графічного дизайну, зокрема О. Гладуна, Ю. Золотухіна, В. Косіва, В. Лесняка, В. Побєдіна, О. Хмельовського та ін.

Але слід зауважити, що недостатньо розробленим залишився методичний аспект трансформації етнічних зображувальних мотивів та їх вплив на стилістику творів графічного дизайну.

Мета статті. З'ясувати методичний аспект трансформації етнічних зображувальних мотивів у графічному дизайні на прикладі банкнот.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи етностиль українських творів графічного дизайну ХХ ст., варто зазначити, що їхні автори розв'язували комунікативні завдання за допомогою образотворчих засобів станкової графіки та декоративно-прикладного мистецтва. Національній своєрідності творам надавали сюжети та характер ілюстрацій, стилістика орнаментів, декорування твору мотивами народного мистецтва. Можна стверджувати, що в «українському стилі» графічного дизайну суто етнічними були здебільшого ілюстрації та елементи декору. Більшість творів національного характеру стали носіями репродукцій образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

Графічний дизайн, будучи прикладною галуззю, завжди виконував функцію візуальної комунікації у всіх сферах людського життя. Залежність від потреб надавача інформації, від психології потенційного споживача перетворили його на засіб спілкування, подібний до писемної мови, в якому віддзеркалюється ціле суспільство з його культурою, мораллю, ідеологією, політикою, економічним станом, рівнем побуту, модою та ін. [2, с. 70].

Стиль «етно» або фольклорний виник унаслідок розвитку географічної науки та після перших навколосвітніх плавань і подорожей. Він був популярним завжди. Час від часу українські графічні дизайнери повертаються до народних мотивів, використовуючи у своїх творах ті чи інші елементи етнічного стилю. Фантазія дизайнерів у цьому випадку нічим не обмежується, оскільки варіацій цього стилю безліч, та це й зрозуміло: кількість існуючих у сучасному графічному дизайні українських етнічних мотивів важко підрахувати, і кожний з них самобутній і неповторний.

Розв'язання проблеми використання етнічних мотивів у сучасному графічному дизайні буде неповним без розгляду поняття «трансформація», що є надто поширеним у методології дизайну та декоративно-прикладному мистецтві. До недавнього часу віддавалася перевага термінам «деформація», «перепоеднання», «гіперболізація». Ці категорії нерівнозначні. Загальним для

них є те, що під будь-яким із них розуміють прийом, за допомогою якого змінюється форма і зміст проєктованих у дизайні речей.

Як зазначено у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» трансформація – це зміна, перетворення виду, форми, істотних властивостей і т. ін. чого-небудь [1, с. 1469].

Отже, метод трансформації полягає у навмисному порушенні звичних зв'язків між речами й викривлення форм, що сприймаються чуттєво для надання відображуваним предметам не властивих їм функцій.

Згідно з поставленим завданням проєктування, графічний дизайнер, трансформуючи, перепоеднуючи, конструюючи, гіперболізуючи, перебільшуючи, стилізуючи наявними засобами, тим самим деформує природний стан предметів, явищ, процесів і т. д.

Відомий графік В. Фаворський зазначав, що зорова активність порушує статику предметів, і від цього страждають їх контури, а російський живописець К. Петров-Водкін стверджував, що тіла при їх взаємодії змінюють свої форми: сплющуються, видовжуються, сферизуються, і тільки із цими поправками, перенесеними на площину картини, вони стають «нормальними» для сприйняття [4, с. 237].

Трансформація етнічних зображувальних мотивів у графічному дизайні чітко простежується на грошових знаках. Хоча їхня специфіка завжди була й залишається тісно пов'язаною з технічними аспектами. Окрім стильових ознак, високохудожні зразки банкнот органічно увібрали в себе національні риси й досить широкий спектр емоційно-образних відтінків, етнічних мотивів притаманних українському народу.

Як і будь-який прикладний графічний твір, українську 50-ти гривневу банкноту зразка 2004 року можна проаналізувати з національної точки зору на предмет виявлення етнічних закономірностей формотворення (рис. 1).

Рис. 1. Аверс п'ятдесяти гривень зразка 2004 року.

Роботи зі створення грошей незалежної України розпочалися навесні 1991 року. Авторами ескізів гривні були художники Василь Лопата та Борис Максимов.

На аверсному боці 50-ти гривневої банкноти ближче до правого краю розміщено графічне зображення Михайла Грушевського. Також лицьовий бік грошового знаку містить зображення Малого Державного Герба України, напис Національний банк України, номінал купюри (числом та прописом), емблему НБУ у вигляді гривни Київської Русі, підпис голови НБУ та позначку для людей з послабленим зором у формі кола.

Етнічним мотивом є центральна частина аверсного боку банкноти (рис. 2). На ній авторами грошового знаку трансформовано фрагмент обкладинки книги М. Грушевського «Історія України» (автор роботи В. Кричевський (рис. 3).

Рис. 2. Фрагмент центральної частини 50-ти гривень зразка 2004 року із трансформованим зображенням роботи В. Кричевського.

В. Кричевський – видатний український архітектор і графік, художник який займався створенням «українського стилю» і дуже плідно працював у галузі книжкової графіки. Митець давно співпрацював з М. Грушевським (у 1917-1918 – головою Центральної ради), робив обкладинки для його книг, консультувався з історичних питань [6, с. 117].

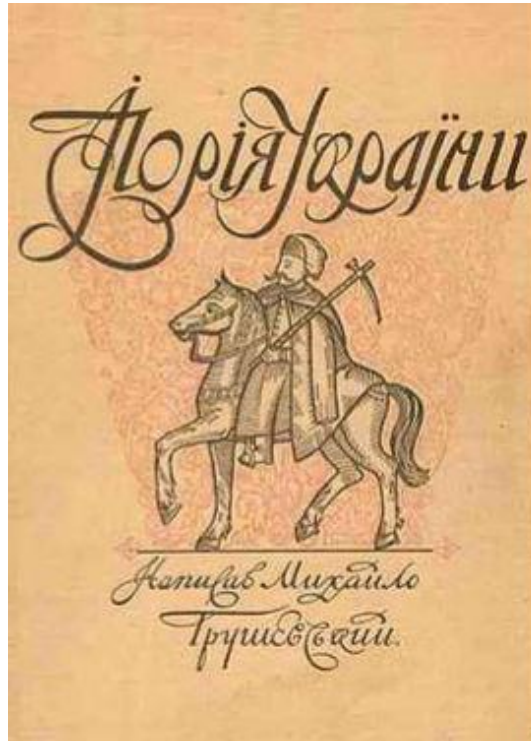

Рис. 2. Обкладинки книги «Історія України» М. Грушевського (1912 р. та 1917 р.). Автор роботи В. Кричевський.

Зародження графічного дизайну в Україні відбувається наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Той час особливо відзначався мистецькими творами, що мали яскравий національний характер. У графічному дизайні (прикладній графіці) того часу поряд з використанням українських орнаментальних форм, відповідних принципів стилізації зображення, національного характеру набуває також графіка тогочасних грошових знаків. Тобто через національну форму автори намагалися відобразити піднесення національного духу.

Над розробкою етнічного характеру в українській прикладній графіці початку ХХ ст. працювали Г. Нарбут, М. Бойчук, В. Кричевський,

В. Єрмилов, М. Кірнарський, О. Юнак, В. Фатальчук, М. Яців та інші графіки [6, с. 57].

Автором ескізу банкноти номінальною вартістю 100 гривень 1918 року в Українській Народній Республіці був художник Георгій Нарбут. На аверсній стороні грошового знаку в центрі розміщено тризуб. Оформлення доповнювало зображення селянки зі снопом і робітника з молотом на тлі вінка з квітів і плодів. На лицьовій стороні також розміщені написи «Українська Народна Республіка» і «Державний кредитний квиток», зазначено рік випуску, номінал числом і прописом, а також підписи директора банку й скарбника (рис. 4).

Рис. 4. Аверс 100 гривень зразка 1918 року. Автор ескізу Г. Нарбут.

На реверсному боці 50-ти гривневої банкноти зразка 2004 року в центрі формату розміщено гравюрне зображення будинку Української Центральної Ради, оточене з обох боків фігурами селянки зі снопом та робітника, що використовував Георгій Нарбут на стогривневій банкноті 1918 року. Крім того, зворотний бік банкноти містить емблему НБУ, серію та номер купюри,

рік друку, а також номінал, зазначений числом і прописом. Дизайн обох боків доповнено орнаментом (рис. 5).

Рис. 5. Реверс п'ятдесяти гривень зразка 2004 року.

Основний методом трансформації етнічного зображення фігур селянки зі снопом та робітника на реверсній стороні 50-ти гривневої банкноти полягав у суто технічній графічно-лінійній стилізації.

Висновок. З'ясовано, що використання трансформації етнічних мотивів у грошових знаках пов'язано з пошуком національної форми і змісту. При цьому дизайнери свою проектну методику спрямовували на трансформацію й оригінальне поєднання в композиції банкнот традиційних графічних символів: фігур людей, орнаментики, знаків, архітектурних споруд та шрифтових гарнітур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. – 1736 с.: іл.
2. Косів В. Глобалізація і національні моделі в сучасному графічному дизайні / Василь Косів // Пластичне мистецтво. – № 1. – 2002. – С. 66–71.
3. Лесняк В. Графический дизайн (основы профессии) / Виктор Лесняк. – К. : Биос Дизайн Букс, 2009. – 416 с.

4. Михайленко В. Є. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення) : навч. посіб. / В. Є. Михайленко, М. І. Яковлєв – К. : Каравела, 2008. – 304 с.

5. Сидоренко В. К. Графічний дизайн – специфічний вид художнього конструювання / В. К. Сидоренко, І. В. Савченко // Таврійський вісник освіти. – № 3 (7). – 2004. – С. 50–60.

6. Черневич Е. В. Русский графический дизайн. 1880–1917 / Е. В. Черневич. – М. : ВНЕШСИГМА, 1992. – 160 с.

7. Хмельовський О. М. Графічний дизайн : навч. посібник / О. М. Хмельовський. – Луцьк : Терен, 2008. – 160 с.

***Анотація.** У статті розглянуто методичні аспекти трансформації етнічних зображувальних мотивів у графічному дизайні. З'ясовано, що сучасний графічний дизайн грошових знаків органічно увібрав у себе національні риси та етнічні мотиви, які характерні для українського народу.*

***Ключові слова:** графічний дизайн, етнічні зображувальні мотиви, трансформація, банкноти.*

***Аннотация.** В статье рассмотрены методические аспекты трансформации этнических изобразительных мотивов в графическом дизайне. Выяснено, что современный графический дизайн денежных знаков органично вобрал в себя национальные черты и этнические мотивы, которые характерны для украинского народа.*

***Ключевые слова:** графический дизайн, этнические изобразительные мотивы, трансформация, банкноты.*

***Annotation.** The article considers the methodological aspects of the transformation of ethnic figurative motifs in graphic design. It was found that the modern graphic design banknotes seamlessly incorporates the features of national and ethnic motifs that are characteristic of Ukrainian people.*

***Keywords:** graphic design, ethnic figurative motifs, transformation, notes.*